

JMG

Examensarbete i medie- och
kommunikationsvetenskap

2012-08-15

Institutionen för journalistik,
medier och kommunikation
www.jmg.gu.se

Kan man bli mamma?

steriliseringskrav och könskorrigering i Dagens Nyheter

Författare: Johan Källman
Handledare: Malin Sveningsson
Kursansvarig: Malin Sveningsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Abstract

Titel: Kan man bli mamma? – Steriliseringskrav och könskorrigering i Dagens Nyheter

Författare: Johan Källman

Kurs: Examensarbete i Medie- och kommunikationsvetenskap

Termin: Vårterminen 2012

Handledare: Malin Sveningsson

Sidantal: 32 sidor

Syfte: Undersöka mediediskursen kring transpersoner/transsexuella som uppstått i samband med steriliseringskravet

Metod: Kritisk diskursanalys

Material: Tidningsartiklar ur Dagens Nyheter

Huvudresultat: I mediediskursen kring transpersoner/transsexuella och steriliseringskravet visar det sig att familjepolitik och argument för mänskliga rättigheter används i debatten om lagkravet ska slopas eller inte. Det är en tydlig majoritet som är för en lagändring eller att lagkravet avskaffas helt. Däremot är texterna oftast skrivna ur ett heteronormativt perspektiv. Den heterosexuella matrisen är på så sätt ständigt närvarande.

Sammanfattning

Att offentligt debattera om kroppar, kön och sexualitet kan vara ett riskfyllt åtagande. Framförallt när debatten handlar om en redan utsatt grupp i samhället. Att definiera kroppar, kön och sexualiteter är inte alltid det enklaste. Att ge sig in i en mediedebatt som berör frågor gällande barn, identitetsmarkörer och marginaliserade grupper leder till starka känslor. I debatten om steriliseringsfrågan är det en stor majoritet som vill slopa lagkravet men det finns de som ställer sig avvaktande eller emot en lagändring.

Studiens teoretiska ramverk består av huvudsakligen queerteori och den heterosexuella matrisen. Med dessa verktyg har jag sökt att undersöka bakomliggande sociala strukturer som texterna, det empiriska materialet, är en del av.

Metoden är en kritisk diskursanalys, en metod som är användbar för att synliggöra omedvetna strukturer och reproduktion av ojämlikheter. Teori och metod tar båda avstamp i konstruktivistiska eller postkonstruktivistiska tankegångar där varken kategorier eller ideologier ses som beständiga. De är istället föränderliga och låter sig definieras en gång för alla.

Det huvudsakliga resultatet av studien är att inom mediediskursen återfinns ett flertal teman (eller diskurser) som familjebildning, könstillhörighet och vilka begrepp som används för att beteckna antingen lagkravet eller de personer som berörs av lagkravet. Den heterosexuella matrisen är närvarande genom hela debatten och inverkar alltså på mediediskursen kring transpersoner och transsexuella.

Innehållsförteckning

1. Inledning	6
1.1 Utom- och inomvetenskaplig relevans	7
2. Bakgrund.....	8
2.1 Definition av transperson/transsexuell	8
2.2 Ts-vård, juridiskt kön och steriliseringskrav	8
2.3 Tidigare forskning	10
3. Teori	11
3.1 Queerteori	11
3.2 Den heterosexuella matrisen	12
3.3 Transpolitisk aktivism kontra queerteori.....	13
3.4 Diskurs.....	14
3.5 Ideologi och hegemoni	15
4. Syfte och frågeställningar	18
5. Metod och material	19
5.1 Kritisk diskursanalys (CDA)	19
5.2 Tillvägagångssätt.....	21
5.3 Urval och material	22
5.4 Validitet.....	22
6. Resultat och analys.....	24
6.1. Analys av det empiriska materialet	24
6.1.1 ”Dags att avskaffa kravet på sterilisering vid könsbyte”	24
6.1.2 ”Sent ska moralisten vakna”	26
6.1.3 ”Svenska kyrkan måste sluta stödja tvångssteriliseringarna”	28
6.1.4 ”Jag har själv ändrat åsikt om steriliseringarna”	29
6.1.5 ”En man som bytt kön till kvinna ska inte kunna bli far”	30
6.1.6 ”Onödigt och okänsligt att dröja med att avskaffa tvångssteriliseringarna”	31
6.1.7 ”En transsexuell person har samma rättigheter som alla andra i samhället”	32
6.2 Helheten.....	33
6.2.1 Binära kön	33
6.2.2 Familjebildning - vem får skaffa barn?	34
6.2.3 (Tvångs-)sterilisering	35
6.2.4 Transpersoner, transexuella eller transsexuella personer?	36

7. Slutdiskussion	37
8. Referenser	40

1. Inledning

I Sverige har vi sedan 1972 en lag¹ som ställer särskilda krav på de personer som vill byta juridiskt kön. I lagen står det att personen måste vara svensk medborgare, ogift, myndig och sakna reproduktionsförmåga. Dessa krav har kommit att ifrågasättas av allt fler de senaste åren. Ett antal transpolitiska organisationer verkar för att lagen ska rivas upp. Några av dessa organisationer som arbetar för transpersoners, transsexuellas och intersexuellas rättigheter i Sverige är framförallt RFSL, RFSU och KIM². Dessa organisationer ställer sig bakom en lagändring.³

Kravet på att personen ska sakna reproduktionsförmåga, alltså genomgå en kastrering, har kommit att bli det krav som fått uppmärksamhet i medierna. Ofta kallat i medierna som steriliseringskrav eller krav på sterilisering.⁴ Under Stockholm Pride 2011 blev steriliseringsfrågan ett återkommande inslag i medierna, mycket tack vare det årets invigningstalare Thomas Beatie. Det kontroversiella med Beatie var att han som man fött tre barn. Detta var möjligt eftersom han, som fötts som kvinna, fått behålla sina reproduktiva organ. Beatie behövde alltså inte sterilisera sig, eller mer korrekt kastrera sig, för att få byta sitt juridiska kön. Han blev känd som den gravida mannen och blev lite av ett fenomen då han onekligen tänjer på gränsen mellan vad som anses vara manligt och kvinnligt. Veckorna innan Pride hade Kristdemokraterna under sitt Riksting beslutat att inte stå bakom en lagändring. Kristdemokraternas beslut tillsammans med Thomas Beatie var del av den upprinnelse som skapade en debatt om steriliseringsfrågan i medierna under sommaren 2011.

Steriliseringsfrågan väcktes till liv igen när Kristdemokraterna ändrade sig i mitten av februari 2012. De publicerade då en debattartikel ibland annat Dagens Nyheter, vilket vi kommer att gå djupare in på i den här studien. Då Kristdemokraterna har låga väljarsiffror och är i minoritet i regering och riksdag har det riktats kritik mot att de agerat en form av bromskloss i frågan. Partiet vilar på en traditionell familjesyn vilket kan förklara varför de tagit en längre tid att betänka frågan.

Ett annat lagkrav som placerar transpersoner och transsexuella i ett avskilt rum, både lagmässigt och samhällsmässigt, är kravet på att vara ogift. Här finns det exempel på personer som tvingas skilja sig för att få byta juridiskt kön. Lagen omöjliggör att transpersoner och transsexuella ska stå

¹ Lag (1972:119) om fastställande av könstillhörighet i vissa fall

² RFSL (Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter), RFSU (Riksförbundet för sexuell upplysning) och KIM (Kön Identitet Mångfald)

³ Se respektive hemsida: www.rfsl.se, www.rfsu.se och www.kim.nu

⁴ Under kapitlet Bakgrund följer en distinktion mellan begreppen men se Bremer (2011) *Kroppslinjer. Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering.* s 220

lika inför lagen som andra medborgare. Sverige har alltså en lag som begränsar människors eget bestämmande över sina kroppar och liv.

Kravet att sakna reproduktionsförmåga, gör det omöjligt för transpersoner/transsexuella att skaffa egna biologiska barn. Detta betyder att transpersoner/transsexuella inte ges samma möjligheter som andra i samhället att skaffa biologiska barn. Däremot kan hela fenomenet att skaffa egna biologiska barn ses som en del av en heteronormativ familjekonstruktion där en familj förväntas bestå av en kvinnlig och manlig förälder, mamma och pappa. Gravida män, som Thomas Beatie, skulle således kunna leda till att rubba denna stabila familjebild som cirkulerar i medierna och samhället.

Medier är en viktig del av samhället och förmedlar inte bara nyheter, underhållning och information, medier är med och (re-)producerar åsikter och föreställningar om världen. Därför vill jag undersöka mediediskursen kring steriliseringsfrågan och hur begrepp som transperson, transsexualism definieras och artikuleras.

1.1 Utom- och inomvetenskaplig relevans

Den utomvetenskapliga relevansen för studien grundar sig i just hur föreställningen om kön, kropp och begär hanteras i medier. Steriliseringsfrågan är inte den enda diskussion som vill öppna upp för fler könsuttryck och problematisera könsdikotomin. Hen, ett pronomen som kan användas när någon vill hänvisa till någon den inte vet (eller kanske inte heller vill veta) könet på, har diskuterats i en rad olika medier. Dessutom har en barnbok där hen används kommit ut under våren 2012. Hen kan också användas av de personer som inte vill definiera sig efter de redan socio-kulturellt och juridiskt etablerade könen, man och kvinna. Nya pronomen och fler än två könsuttryck kan skapa social och kulturell förvirring då den, tillsynes stabila, binära könskategoriseringen ifrågasätts och utmanas.

Medier kan spela en viktig roll i människors byggande av åsikter och ställningstaganden. Därför är det viktigt att undersöka hur medier behandlar normer om kön, kropp och begär. Det är här studien har sin inomvetenskapliga relevans. Inom medie- och kommunikationsforskning är förvisso feministisk teori ett vanligt verktyg när det gäller att analysera medier. Däremot behövs forskning som ifrågasätter mediernas roll i skapandet och reproducerandet av normativa föreställningar om (kärn-)familj och sociala identiteter, som ett queerteoretiskt angreppssätt har förmåga att göra.

Jag anser att det behövs ytterligare forskning inom medie- och kommunikationsvetenskap som utgår från queerteori och betona vikten av att ifrågasätta rådande normer och gränser. Med min studie vill jag ge mitt bidrag till det queerteoretiska forskningsfältet.

2. Bakgrund

2.1 Definition av transperson/transsexuell

Som många identitetsmarkörer har begreppen transperson och transsexuell många betydelser som i en del fall kan exkludera eller inkludera alla människor som inte känner sig hemma i den könskategori de placeras i. Jag drar därför i den här studien en skiljelinje mellan transperson och transsexualism för att de inkluderar och exkluderar olika könsuttryck och identiteter. De båda kan ses som paraplybegrepp.

Begreppet transsexualism betecknar ofta de personer som definierar sig efter könskategorierna man och kvinna. Enkelt uttryckt går det att beskriva att dessa personer upplever att de fötts i ”fel” kropp. En del personer som bytt juridiskt kön vill definiera sig som enbart man eller kvinna och inte som transsexuell. Transsexuell betecknar då bara själva processen innan könskorrigeringen. För transsexuella som önskar genomgå en könskorrigering är uttryck som FtM (female to male) och MtF (male to female) vanligt förekommande. Värt att notera att sådana identitetsmarkörer inte är önskvärda av alla sin önskar genomgå en könskorrigering.

Transperson är ett lite öppnare begrepp som innefattar fler olika möjliga positioner. Könsoverskridande uttryck som transvestism, transsexualism, intersexuella och queera kan inkluderas i begreppet. Ofta inkluderas de personer som valt att inte definiera sig efter den binära köns kategoriseringen eller på andra sätt står utanför samhällets normer kring vad som anses var en kvinna eller man.

I den här studien används transperson och transsexuell parallellt för att försöka rama in alla de könsuttryck som är närvarande i diskussionen om könsoverskrivande identiteter.

2.2 Ts-vård, juridiskt kön och steriliseringskrav

Som jag nämner i inledningen har Sverige en lag om könsbyte. Denna lag skrevs 1972 och har inte ändrat innehåll sedan dess. Andra lagar har ändrats på senare år vad gäller partnerskap, äktenskap och adoption. En rad statliga offentliga utredningar om homosexualitet, transsexualism och intersexualism har diskuterat dessa frågor. Edenheim nämner att i 30- och 40-talets utredningar ansågs homosexuella vara i behov av kirurgisk och psykiatrisk behandling.⁵ Senare utredningar däremot ”talar om tolerans och normalisering”.⁶ Vad gäller transsexualism och intersexualism har

⁵ Edenheim, Sara (2005) s 132

⁶ Edenheim, Sara (2005) s 132

utvecklingen sett annorlunda ut. Sara Edenheim skriver att i den statliga offentliga utredningen från 1968 skiljs homosexuella och transsexuella åt där transsexualism anses vara något en person inte kan råda över. I utredningen sätts transsexuella i en offerroll där det antas att de inget annat vill än att bli hjälpta med sin problematiska situation.⁷ I den nämnda statliga offentliga utredningen läggs då vikt på hur kirurgi är lösningen på transsexuellas situation: möjligheten att uppnå en begriplig och tydlig könsidentitet.

Byte av könstillhörighet tar olika lång tid från fall till fall. Men ofta nämns allt mellan två till fem år eller mer. För den som önskar byta könstillhörighet måste en remiss från en psykiatriker skickas till ett utredningsteam som därefter skickar ut en kallelse, detta kan ta några månader beroende på väntetid. Under det första året genomförs en utredning som ska leda till att diagnosen transsexualism ställs och det andra året brukar kallas "real life experience" där personen ska iklä sig den könstillhörighet de önskar leva med. Under "real life experience"-året sätts ofta hormonbehandling och övriga behandlingar in som epilering (borttagning av skäggväxt), bröstförstoring eller bröstreduktion.⁸

Personer som vill byta juridiskt kön måste enligt lag genomgå en sterilisering oavsett om de har för avsikt att genomgå en nedre operation eller inte. Med nedre operation menar jag borttagning av könskörtlar och rekonstruktion av antingen en vagina eller en penis. Könskorrigering vård brukar i Sverige kallas för ts-vård. När jag skriver ts-vård i den här studien menar jag hela den vårdapparat som rör könskorrigering.

När det gäller att sätta ord på att beskriva vad lagkravet går ut på finns det en rad olika begrepp och termer att använda som *sterilisering*, *tvångssterilisering*, *kastrering* eller *avsaknad av reproduktionsförmåga*. Det förstnämnda kan vara missvisande när det gäller lagkravet då en sterilisering kan vara reversibel, det vill säga omvändbar. Det går alltså att sterilisera sig och genom ett ytterligare ingrepp återfå förmågan att bli fertil. Det andra, tvångssterilisering är mer slagkraftigt och konnoterar en negativ innebörd, det är något tvingande. Vad gäller kastrering och avsaknad av reproduktionsförmåga är dessa användbara för att beskriva vad ingreppet huvudsakligen går ut på. Skillnaden mellan sterilisering och kastrering ligger i att en kastrering är irreversibel, det går inte att återfå fertiliteten. Avsaknad av reproduktionsförmåga är det alternativ som jag kommer att använda genomgående i uppsatsen då det är en bra förklaring för vad ingreppet har för konsekvens. I debatten omnämns det oftast som steriliseringskrav vilket gör att det också kommer att användas när jag syftar på lagkravet.⁹

⁷ Edenheim, Sara (2005) s 119-120

⁸ se www.transformering.se

⁹ Se exempelvis Bremer (2011) s 220

2.3 Tidigare forskning

I Sverige har queerteori fått betydligt större genomslag inom forskningsområden som sociologi, etnologi, socialantropologi och historia än inom medieforskningen. Det är från det etnologiska och historiska forskningsfältet som två av de avhandlingar min studie har inspirerats av kommer ifrån. Historikern Sara Edenheim har i sin avhandling¹⁰ undersökt statliga offentliga utredningar som rör homosexualitet, intersexualism och transsexualism.

Etnologen Signe Bremer skriver om individers möte med den könskorrigeringens vården i sin avhandling.¹¹ Hon menar att könskorrigeringens vård kan ses som ett biopolitiskt system som går ut på att dela in människor efter den stabila könsdikotomin. Hon visar på hur ts-vården fungerar genushygieniskt och att heteronormativa värderingar är närvarande i mötet mellan patient och utredare, ofta i form av kommentarer om kropp, beteende och utseende. I vården råder det alltså en strikt binär syn på kön där transpersoner och transsexuella antas vilja leva som antingen man eller kvinna. Förväntningarna på utseende, beteende och kropp baseras på en heteronormativ syn. Ett exempel återfinns i en berättelse där en transsexuell kvinna får höra från sin utredare att det är viktigt att täcka knäna som skulle kunna avslöja det "ursprungliga" könet. Bremer konstaterar även att lagen och den könskorrigeringens vården fungerar som våld mot individen. I de berättelser som återfinns i hennes avhandling förekommer sorg, vrede och självdestruktiva tankar hos de informanter som har erfarenhet av ts-vården.¹²

De två avhandlingarna ligger till grund för hur lagen och den könskorrigeringens vården uppfattas i den här studien. Som jag nämnde i inledningen gör lagen att transpersoner och transsexuella inte har samma rättigheter som övriga medborgare.

Min position i det här forskningsfältet har begränsat sig till hur medier, närmare bestämt hur det i Dagens Nyheter skrivs om transpersoner och transsexuella gällande steriliseringsfrågan.

¹⁰ Edenheim, Sara (2005) *Begärets lagar. Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*.

¹¹ Bremer, Signe (2011) *Kroppslinjer. Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*.

¹² Bremer (2011) s 213

3. Teori

I det här kapitlet presenterar jag de teoretiska angreppssätt som studien kommer att innehålla. Först går jag igenom queerteori och den heterosexuella matrisen som är undersökningens viktigaste teoretiska verktyg. Därefter följer diskursteoretiska utgångspunkter och förklaring av begreppen ideologi och hegemoni.

3.1 Queerteori

Termen queer kan tillskrivas en rad olika betydelser. Tina Rosenberg menar att detta inte är något problem då en snäv definition skulle vara till dess nackdel. Queer har egenskapen att bryta upp och kritisera kategorier och bör inte själv bli en stabil kategori. Queer kan användas som ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella och transpersoner och för områden som rör icke-heterosexuella. Queer kan också vara beteckning för personer eller fenomen som inte kan placeras i en homosexuell, bisexuell eller transsexuell kontext. För queerteorin står termen framförallt för det som hamnar utanför normer för kön och sexualitet.¹³ Fanny Ambjörnsson menar också att queer har både en politisk och teoretisk betydelse och har som uppgift att ifrågasätta absoluta sanningar, det som tas för givet och normer.¹⁴

Även om feministisk teori talar om genus, socialt konstruerat kön, så återfinns en tro på det essentiella, att vi föds med ett biologiskt givet kön men att i mötet med det sociala formas våra genus.¹⁵ Butler problematiserar distinktionen mellan kön och genus och menar tvärtom att genus kan föregå det biologiska kön. Det är tron på att det finns essentiella kön som skapar våra genus och i den meningen även vår uppfattning om biologiska kön. Således är alltså även det biologiska könet en social konstruktion menar Butler. Detta hänger även ihop med hur mänskliga kroppar skapas och uppfattas. Genom upprepade handlingar befästs kroppar och kön men som Rosenberg skriver går det "inte att kopiera eller imitera något exakt likadant varje gång. Varje ny upprepning innebär en möjlighet till stora eller små förskjutningar."¹⁶

Könskategoriseringen är ständigt närvarande i uppfattningen av mänskliga kroppar. Ett tydligt exempel Butler gör är när nyblivna föräldrar får frågan: är det en pojke eller flicka? Spädbarn blir alltså mänskliga så fort den frågan besvaras.¹⁷

¹³ Rosenberg (2002) *Queerfeministisk agenda*. s 11-12

¹⁴ Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?* s 7-11

¹⁵ Se till exempel Simone de Beauvoirs *Det andra könet*

¹⁶ Rosenberg (2002) s 75

¹⁷ Butler (2007) s 184

Som Rosenberg hävdar har queerteorin inte som ändamål att söka efter en “ursprungssexualitet eller annat ur-ursprung”.¹⁸ Istället är kritik mot heteronormativitet centralt inom queerteorin vilket leder in på den heterosexuella matrisen, vilket är den huvudsakliga teoretiska ansats som den här studien vilar på.

3.2 Den heterosexuella matrisen

Butler visar genom kombinationen av kön, genus och begär hur kroppar görs förståeliga och accepterade efter heterosexuella normer.¹⁹ I den så kallade heterosexuella matrisen finns det två kön som ofta benämns som naturliga eller ursprungliga, man och kvinna, som är varandras motsatser och de förväntas begära varandra. Begripliga kroppar och förståeliga kön är de som följer den heterosexuella matrisens linje av kön, genus och begär.²⁰

Kort sagt går det att hävda att i den heterosexuella matrisen förväntas alla vara heterosexuella och att det är det naturliga sättet att leva. På så sätt fungerar heteronormativitet efter två principer: att exkludera och inkludera. Det skapas ett vi och de, där heterosexualitet framstår som det vanliga och naturliga.²¹ Den heterosexuella normen kräver att de avvikande ska anpassa sig men här uppstår ofta ett dilemma. De avvikande och queera tvingas in i en identitet de inte känner igen sig i samtidigt som (det heteronormativa) samhället ständigt påpekar att de är just avvikande.²²

Det är teorin om den heterosexuella matrisen som är det viktigaste verktyget för den här studien. Med den går det att föra en diskussion om hur det i det empiriska materialet går att härleda en heteronormativ uppfattning om kropp, kön och begär. En central fråga är huruvida det i det empiriska materialet går att identifiera en diskussion om hur transpersoner och transsexuella, som hamnar utanför matrisen, förväntas följa lagen och ts-vården och därigenom hamna i kulturellt begripliga kroppar där de slussas in i könskategorierna män eller kvinnor. Avvikande kroppar med avvikande begär stör som nämnt ovan den binära och heterosexuella ordningen.

I den heterosexuella matrisen återfinns en viss syn på familjebildning. I samhället finns förväntningar och nästintill krav på (heterosexuell) reproduktion. Normativa värderingar om familjer utgår från att det finns en mamma och pappa. Även om det är den heterosexuella familjen som idealet, så har vissa länder, däribland Sverige börjat tillåta samkönade par att adoptera. Däremot bör tilläggas att heteronormativiteten även ligger bakom förväntningar på hur icke-

¹⁸ Rosenberg (2002) s 64

¹⁹ Butler (2007)

²⁰ Butler (2007) s 68

²¹ Rosenberg (2002) s 100

²² Rosenberg (2002) s 102-103

heterosexuella familjer ska se ut. Carolina Jonsson Malm visar i sin avhandling²³ att den traditionella kärnfamiljen fungerar som riktlinjer för homosexuella som vill bilda familj. Dessutom finns en förväntan om att det ska finnas en manlig och en kvinnlig förebild i familjen.²⁴ Familjebildande ses som ett mänskligt livsmål och adoption, surrogatmödraskap (ej tillåtet i Sverige men i andra länder som Indien är detta möjligt) och inseminering möjliggör föräldraskap för personer som är ofrivilligt barnlösa. Däremot är det ofta den heterosexuella kärnfamiljen som många tänker på när familjefrågor kommer på tals.²⁵ Det råder på så sätt en tvåsamhetsnorm när det handlar familjebildning, kärnfamiljen består ju av en mamma och en pappa som har barn tillsammans. Andra möjligheter att skaffa barn än det traditionella kan tänkas ge en effekt att alla förväntas någon gång i livet skaffa barn.

Edenheim skriver att "matrisen blir mer komplex än en diskurs, eftersom den ingår i mer än en dimension".²⁶ Hon menar att kopplingen kön, genus (här använder Edenheim istället könsupplevelse) och begär kan på ett flexibelt sätt anpassa sig inom olika diskurser. Matrisen reproduceras och kopplingen kön, genus (könsupplevelse) och begär fortsätter att förbli intakt. Som Rosenberg påpekar så är det inte heterosexualiteten som fungerar uteslutande, utan det är heteronormativiteten som exkulderar och inkluderar.²⁷

3.3 Transpolitisk aktivism kontra queerteori

Butler nämner problematiken mellan queerteori och transpolitisk aktivism.²⁸ Queerteori motsätter sig stabila kategorier och det kan därför uppstå en konflikt med de som önskar att få säkerställa sitt kön efter könsdikotomin. Ambjörnsson skriver också om denna konflikt som kan uppstå där förkastandet av essentiella kön inte alltid är välkommet för en del transpersoner eller transsexuella.²⁹ Däremot menar Butler att queerteori och queerpolitik har som huvudsakliga uppgift att föra kritik mot heteronormativitet vilket bjuder in alla som är motståndare till oönskade identitetsmarkörer att delta i den queerpolitiska aktivismen.³⁰

Viktigt är att påpeka att queerteorin inte har som mål att dekonstruera alla identiteter och kön utan mer vill uppmärksamma de maktstrukturer och ojämlikheter som förekommer mellan kategorier.

²³ Jonsson Malm, Carolina (2011) *Att plantera ett barn. Internationella adoptioner och assisterad befruktning i svensk reproduktionspolitik*.

²⁴ Jonsson Malm (2011) s 264

²⁵ Jonsson Malm (2011) s 33-36

²⁶ Edenheim (2005) s 52

²⁷ Rosenberg (2002) s 101

²⁸ Butler (2006) s 28-29

²⁹ Ambjörnsson (2006) s 197

³⁰ Butler (2006) s 28-29

Den här studien vilar på denna grund och har inte som intention att förkasta någon form av identitetsskapande.

3.4 Diskurs

Vad är diskurs? Diskursbegreppet har, likt många andra vetenskapliga begrepp, ingen entydig definition. Istället har begreppet ofta flera betydelser och ibland ingen alls. För att ge klarhet i hur jag uppfattar diskurs i den här studien kommer jag att redogöra för hur diskurs uppfattas av ett antal olika forskare och filosofer.

Winther-Jørgensen & Phillips ger en övergripande definition av diskurs där de menar att “en diskurs är *ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)*”.³¹ Denna definition ofta den mest förekommande. Vidare poängterar de att olika teoretiska angreppssätt har olika uppfattning gällande vad diskurs och diskursanalys är. Men det går att härleda att de flesta är av socialkonstruktionistisk karaktär där kunskap inte ses som absolut sanning och att vår uppfattning av världen inte står på någon stabil och essentiell grund. Vår kunskap är alltså föränderlig över tid och rum och upprätthålls genom sociala processer och handlingar.³²

Norman Fairclough ser på diskurs som både konstituerad och konstituerande. Han utgår från Michel Foucaults syn på diskurs menar Winther-Jørgensen & Phillips bygger också på ett dialektiskt förhållande mellan konstituerad och konstituerande.³³ Fairclough skiljer på diskursiv praktik och social praktik. Med diskursiv praktik avses produktion och konsumtion av text. Sociala praktiker är de fenomen i samhället som fungerar efter andra mekanismer. Diskursiv praktik och sociala praktiker har ett dialektiskt förhållande, de formar varandra. Diskursbegreppet är i den meningen begränsat till att endast gälla text (såväl skriven som talad) och semiotiska system. Den diskursiva praktiken är en form av social praktik. Tillsammans skapar de diskursiva och sociala praktikerna vår världsuppfattning.³⁴

Andra diskursteoretiker delar inte denna uppfattning. Ernesto Laclau & Chantal Mouffe skiljer inte på diskursiv respektive social praktik utan menar att diskurs enbart är konstituerande. All form av praktik är på så sätt diskursiv.³⁵ De som förespråkar kritisk diskursanalys, som Fairclough och van Dijk, ser däremot på diskurs som både konstituerad och konstituerande.

³¹ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. s 7

³² Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 11-12

³³ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) 25-26

³⁴ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 25

³⁵ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 25-26

Peter Berglez³⁶ definierar diskurs på två grundläggande sätt. Diskurs kan uppfattas som *samtal*, där förståelse och kunskap förmedlas mellan två eller fler personer. Diskurs uppstår i mötet mellan personer som pratar, brevväxlar och annan form av kommunikation. Den sociala interaktionen bildar tillsammans med språket avgränsningar i samhället där samtal ser olika ut i olika sammanhang. Som ett exempel talar en läkare på ett annat sätt än en patient. Då möts två diskurser vilket väcker frågor om makt. Han nämner att hela samhällets samlade former av samtal och interaktion kan ses som diskurs. Utöver det ser Berglez diskurs som *kunskapsproduktion inom olika institutioner* där det går att identifiera ett specifikt sätt att tala om vissa saker. I den meningen går det att särskilja olika diskurser från varandra, likt definitionen av diskurs som samtal. Inom varje sådan sfär går det att identifiera vad som är inkluderat och exkluderat i diskursen.³⁷ Det här leder till en diskussion om makt, där auktoritära institutioner skapar gränser mellan vad som är accepterat och inte.

Medier och mediers makt har ofta studerats utifrån ett kritiskt perspektiv och van Dijk nämner att kritiska mediastudier har kastat ljus på att många texter (i form av skriven text och bilder) är sexistiska, rasistiska eller reproducerar stereotypa uppfattningar.³⁸ Detta är relevant för min studie då jag vill undersöka om och hur det i mediediskursen kring transpersoner/transsexuella gällande steriliseringsfrågan produceras eller reproduceras normativa föreställningar. Diskurs kan enkelt definieras som ett sätt att förstå världen vid en specifik tidpunkt. Det är denna definition jag främst utgår ifrån i den här studien.

3.5 Ideologi och hegemoni

När diskurser undersöks är begrepp som ideologi och hegemoni användbara för att förklara maktförhållanden och hur de skapas och upprätthålls i samhället.

Ideologi brukar förklaras som en samling idéer som har intentionen att övertyga många om någonting. Det återfinns många ideologier i samhället. Ideologi handlar om makt och olika organisationers eller grupper vilja att den egna ideologin ska bli härskande i samhället.³⁹ Begreppets innebörd har, likt många andra teoretiska termer och begrepp, ändrats genom tiderna. Den franske filosofen Destutt de Tracy myntade termen ideologi med betydelsen "the science of ideas". Med detta avses en lära om de idéer som återfinns i samhället. Van Dijk nämner att genom

³⁶ Berglez, Peter (2010) "Kritisk diskursanalys" i Ekström, Mats & Larsson, Larsåke (red.) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. s 271-272

³⁷ Berglez (2010) s 272

³⁸ Van Dijk (2008) s 94

³⁹ Berglez (2010) s 268

marxistisk teoribildning fick ideologi en negativ klang och kallades för ”falsk medvetenhet”.⁴⁰ Ideologi betyder i denna mening alltså en samling av idéer som de rika i samhället skapat för att behålla sin dominerande ställning gentemot arbetarklassen. Begreppet var på så sätt sammankopplat med socio-ekonomiska strukturer men rörde även mer abstrakta tillgångar som kunskap. Arbetarklassen levde alltså under denna ”falska medvetenhet” och på sätt upprätthölls relationen mellan rik-fattig. Men ideologi har senare också fått stå för de idéer som strider mot de dominerande strukturerna.⁴¹

Van Dijk menar att ideologi idag inte enbart bygger på en materialistisk grund utan det handlar också om det kollektiva medvetandet. Ideologi förstås som de idéer som förekommer inom sociala grupper. En viktig aspekt är att ideologier är en form av trossystem och att dessa trossystem inte är enskilda individers övertygelse. Det handlar om de idéer, tankar och övertygelser som delas av flera personer inom en social grupp.⁴²

Att identifiera ideologiska procedurer i samhället kallas för ideologikritik och är ett viktigt verktyg inom diskursanalys. Ideologikritik handlar i huvudsak om att lyfta den omedvetna ideologiproduktionen till ett medvetet plan där maktförhållanden avslöjas. Berglez menar att ideologikritik inte betyder att ideologi enbart består av falsk kunskap. All kunskap och alla idéer i samhället kan betraktas som ideologiska i varierande grad. Av denna betydelse går det alltså inte att se världen från någon icke-ideologisk eller neutral plats.⁴³ Alla diskurser är alltså mer eller mindre ideologiska, vilket även Winther-Jørgensen & Phillips pekar på när de redogör för Faircloughs definition av ideologi. I Faircloughs mening är ideologier ”betydelsekonstruktioner som bidrar till produktion, reproduktion och transformation av dominansförhållanden”.⁴⁴ Ideologier är alltså inte statiska utan kan förändras genom att till exempel olika ideologier påverkar varandra eller integreras med varandra.

Fairclough ser makt som produktiv till skillnad från Van Dijk som inte ser makt som produktiv utan menar att det istället handlar om maktmissbruk.⁴⁵ I min studie utgår jag ifrån att makt i huvudsak är produktiv. Det leder in på hur olika diskurser strävar efter att bli den dominerande diskursen, en hegemonisk diskurs. En hegemonisk diskurs sätter gränsen för vad som anses vara naturligt, allmängiltigt och skapar entydighet. Enkelt uttryckt betyder hegemoni det som dominerar. Att inneha en hegemonisk position är att inneha en ställning att bestämma vilka normer och värderingar

⁴⁰ Van Dijk, Teun A. (2011) ”Discourse and Ideology” i Van Dijk, Teun A. (red.) *Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage. s 381

⁴¹ Van Dijk (2011) s 381

⁴² Van Dijk (2011) s 382

⁴³ Berglez (2010) s 267-270

⁴⁴ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 79

⁴⁵ Berglez (2010) s 70 & 95

som ska råda i samhället. Dekonstruktion kan ses som motsats till hegemoni och det är ett verktyg som är användbart för att visa på diskursens instabilitet. Ledfrågan är alltså hur en struktur sett ut om de element den består av satts samman på andra sätt.⁴⁶

Teorin om den heterosexuella matrisen kan ses som en hegemonisk diskursiv modell där kön och kroppar uppnår begriplighet när den heteronormativa linjen följs (maskulinitet - man, femininitet - kvinna).⁴⁷ Edenheim menar också att den heterosexuella matrisen är för komplex för att ses som en diskurs. Hon menar att den återfinns i flera diskurser i olika stor utsträckning.⁴⁸

⁴⁶ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 54-56

⁴⁷ se fotnot 18 till kapitlet "Kön/genus/begär och subjektet" i Butler (2007)

⁴⁸ Edenheim (2005) s 51

4. Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med denna studie är att undersöka mediediskursen kring transsexuella/transpersoner som uppstått i samband med steriliseringskravet. Jag har valt att fokusera på tidningsartiklar (debattartiklar, ledare och nyhetsartiklar) som berör transpersoner/transsexuella och steriliseringskravet. Jag vill undersöka om det finns maktstrukturer och hur språkanvändningen ser ut gällande steriliseringskravet. Alla tidningsartiklarna har publicerats i Dagens Nyheter.

Utifrån syftet har följande frågor formulerats:

Hur skildras transpersoner/transsexuella i Dagens Nyheter?

Hur beskrivs steriliseringskravet i Dagens Nyheter?

Hur artikuleras begrepp som (tvångs-)sterilisering, transperson och transsexualism i Dagens Nyheter?

Denna fråga kan ses som en tillspetsning av föregående frågor men har mer fokus på ordval och vilka nämnda begrepp som används i tidningsartiklarna samt om de skiljer sig mellan olika aktörer.

5. Metod och material

I det här kapitlet presenteras den metod som jag använder mig av. Metoden för studien är en kritisk diskursanalys som är utarbetad och anpassat efter syftet och frågeställningarna för den här studien. Först tar jag upp vad som kännetecknar den kritiska diskursanalysen som metod. Därefter förklarar jag hur metoden ska användas för hur artiklarna ska läsas. Avslutningsvis diskuterar jag valet av det empiriska materialet samt studiens validitet.

5.1 Kritisk diskursanalys (CDA)

Då jag redan har avhandlat diskursbegreppet i teorikapitlet kommer jag att kort repetera hur jag använder begreppet i den här studien och hur jag i min metod ramar in diskurser och den diskursordning som förekommer i det empiriska material som kommer att undersökas.

Berglez⁴⁹ tydliggör att det är möjligt att kombinera de olika diskursanalytiska verktygen. Däremot är det viktigt att analysmodellerna låter sig kombineras. Faircloughs kritiska diskursanalys är av sociolingvistisk karaktär medan van Dijk är mer sociokognitiv.⁵⁰ Kognition handlar alltså i den här meningen om relationen mellan produktion och konsumtion av nyheter eller nyhetsdiskurs. Nyhetsartiklar brukar se ut på liknande sätt med rubriker och ingresser vilket är ett sätt att strukturera verkligheten. Med sociokognition avses alltså människors invanda sätt att ta till sig till exempel nyheter.⁵¹

Van Dijk skriver att kritisk diskursanalys framförallt studerar maktförhållanden, maktmissbruk och ojämlikheter och hur dessa produceras och reproduceras.⁵² En kritisk diskursanalys avslöjar dessa ojämlikheter och har som ambition att lyfta fram och motverka maktmissbruk. Van Dijks kritiska diskursanalys är användbar i studier av texter som reproducerar fördomar som återfinns i samhället, det kan handla om fördomar om minoriteter, *de andra* eller andra marginaliserade grupper.⁵³

De kritisk-diskursanalytiska angreppssätten har fem gemensamma nämnare, som Winther-Jørgensen & Phillips tar upp. För det första så anses diskursiva praktiker, där text produceras och konsumeras, vara en form av social praktik. Det är i denna sociala praktik som skapar den sociala världen och dess sociala identiteter och relationer. För det andra ses diskurs som både

⁴⁹ Berglez (2010) s 286

⁵⁰ Berglez (2010) s 286

⁵¹ Berglez (2010) s 273-274

⁵² Van Dijk (2008) s 85

⁵³ Fairclough, Mulderrig & Wodak (2011) s 363

konstituerande och konstituerad. Diskurs är en form av social praktik som formar sociala strukturer samtidigt som diskurs formas av andra sociala praktiker. Som tredje karaktäristika så ska språkbruk analyseras i en social kontext. Det handlar alltså om att göra en systematisk lingvistisk textanalys. Den fjärde gemensamma nämnaren pekar på att det inom diskursiva praktiker förekommer ideologiska krafter. Inom diskursiva praktiker skapas och reproduceras maktskillnader och den kritiska diskursanalysen har till uppgift att synliggöra de ofta osynliga förhållandena mellan diskursiva praktiker och socio-kulturella strukturer. För det femte så handlar det om kritisk forskning. Kritisk diskursanalys är inte politiskt neutral och är intresserad av social förändring.⁵⁴

Winther-Jørgensen & Phillips menar att det kan vara svårt att avgöra var en diskurs börjar och slutar. De ger istället ett förslag om att se "diskurs som ett analytiskt begrepp".⁵⁵ Det betyder att i en undersökning rama in verkligheten efter syftet med studien. De menar att vilka diskurser som tas upp i studien går att hitta bland tidigare forskning men att det är i analysen av det materialet som det går att upptäcka andra möjliga diskurser.⁵⁶ I mitt fall har identifierat två diskurser som återfinns i den tidigare forskningen, en medicinsk och en juridisk diskurs. I mediediskursen som jag undersöker återfinns alltså en diskursordning där dessa två diskurser på något sätt kan tänkas förekomma.

Berglez har konstruerat ett analyschema⁵⁷ och det är utifrån denna som jag byggt upp det schema som gäller för läsningen av nyhetsartiklarna som analyserats i den här studien. Först presenteras nyhetstexternas huvudsakliga innehåll och om det förekommer bilder, faktarutor eller annat som hör till artikeln. Berglez redogör för hur det går till att analysera text på makro- respektive mikronivå, vilket är inspirerat av van Dijks kritiska diskursanalys. På den första nivån studeras den tematiska och schematiska strukturen. Av analys av den tematiska strukturen läggs vikt vid att organisera de ämnen som berörs i nyhetsartikeln. I rubrik och ingress formuleras oftast huvudämnet för artikeln vilket möjliggör att se vilka ämnen som prioriteras och vilka som hamnar i periferin. Analys av den schematiska strukturen fokuserar på hur berättandet ser ut i texten. Här studeras vad som förmedlas i nyhetstexten och vilka aktörer som förekommer. Aktörer kan vara personer, företag, organisationer och dylikt.⁵⁸

På mikronivå studeras global och lokal koherens samt närvarande implikationer och frånvarande information. Med global koherens menas att texten får sin mening genom att mindre textpartier hänger ihop. Den lokala koherensen är de mindre textpartier som bygger upp en text. På den här

⁵⁴ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 67-70

⁵⁵ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 137

⁵⁶ Winther-Jørgensen & Phillips (2000) s 136-137

⁵⁷ Berglez (2010) s 277

⁵⁸ Berglez s 275

nivån studeras alltså relationen mellan global och lokal koherens och om det krävs en viss förförståelse som läsare av texten. Förekomsten av textuella luckor där läsaren själv förväntas ha förkunskaper om ett ämne undersöks samtidigt som det är viktigt att se om det i texten återfinns närvarande implikationer. Med närvarande implikationer menas överflödigt information eller diskurs. Därefter ska ordval analyseras då val av ord har betydelse för hur en person eller ett fenomen förklaras.⁵⁹

På den sista analysnivån undersöks de politiska och socio-kulturella kontexter som artiklarna bygger på. Nyhetsdiskursen kan på olika sätt motverka eller underbygga särskilda ideologier.⁶⁰ Här ligger också fokus för den här studien. För att svara på mina frågeställningar undersöker jag om nyhetsartiklarna är uppbyggda av omedvetna strukturer och uppfattningar om kön, kropp och begär. Teorin om den heterosexuella matrisen ligger till grund för hur jag läser nyhetstexterna, som ett par glasögon är de ständigt med i mitt analysarbete.

5.2 Tillvägagångssätt

Tidningsartiklarna analyseras efter följande schema.

Följande delar kommer analysen att bygga på:

Tematisk struktur (makro) - Här presenteras de teman som förekommer i tidningsartiklarna och hur den hierarkiska ordningen ser ut.

Schematisk struktur (makro) - Här undersöks vilka aktörer och som förekommer i tidningsartiklarna och vad de representerar (organisation, företag, sig själv) samt vilka resonemang som förs gällande steriliseringsfrågan.

Textuella luckor och närvarande implikationer (mikro) - Här undersöks om det behövs förförståelse om steriliseringsfrågan och om det förekommer överflödigt information (närvarande implikationer).

Frånvarande information och närvarande implikationer (mikro) - Saknas det information i texten som läsaren förväntas ha förkunskaper om och finns det information som är överflödigt.

Lexikal stil (mikro) - Här ligger fokus på ordval som berör 1) krav på avsaknad av reproduktionsförmåga och 2) transpersoner och transsexuella. Ordval har betydelse för beskrivning, uppfattning och tolkning av olika fenomen eller människor.

Sociokulturell kontextualisering - Här kopplas innehållet i tidningsartiklarna till de större samhälleliga kontexter som texterna är en del av.

Varje artikel analyseras var för sig men i och med att de hänger samman i en intertextuell kedja så kommer en analys genomföras av artiklarnas samtliga resultat för att få en heltäckande bild av hur begrepp som (tvångs-)sterilisering, transpersoner och transsexualism definieras och artikuleras. Alla

⁵⁹ Berglez s. 275-276

⁶⁰ Berglez s 279

tidningsartiklar skriver om steriliseringsfrågan och på så sätt är det en mediediskurs om transpersoner och transsexuella som undersöks.

5.3 Urval och material

Materialet för studien är tidningsartiklar i form av ledare och debattartiklar från Dagens Nyheter. Anledningen till att jag valt Dagens Nyheter grundar sig i att det är den största morgontidningen i Sverige. Den läses av många och är alltså den tidningen som kan sägas sprida den information de flesta tar till sig. Dagens Nyheter kallar sig oberoende liberal och är inte knutna till något parti eller organisation men de ägs av mediekoncernen Bonnier AB.

Tidsramen jag har begränsat materialet till tar sin början när Kristdemokraterna publicerade en debattartikel den 18 februari i DN där de meddelade att de ställer sig bakom en lagändring. Efter att den artikeln publicerades följde en rad repliker där olika aktörer och organisationer förde sin talan. Mot början av april avtog debatten något i Dagens Nyheter och det är också där som jag har avgränsat tidsperioden.

I alla tidningsartiklar förekommer en diskussion om transpersoner och transsexuella samt kravet på avsaknad av reproduktionsförmåga. Detta är alltså de kriterier som jag har ställt för vad tidningsartiklarna ska innehålla. Det hade varit relevant att ta med artiklar som skriver om transpersoner och transsexuella i allmänhet, eller i relation till andra frågor, men som jag nämner i syftet är det mediediskursen om sterilisering av transpersoner och transsexuella som den här studien ska undersöka. Dessutom är det steriliseringsfrågan som till störst del tagits upp under den avgränsade tiden för artiklarna.

5.4 Validitet

Studiens validitet försäkras genom att ställa upp ett tydligt syfte med relevanta frågor. Dessa frågor besvaras sedan i undersökningen av det empiriska materialet. Koppling till teori sker genomgående i undersökningen för att stärka de tolkningar jag gör av empirin. Däremot går det inte helt att fränkoppla min egen förförståelse och tolkning av såväl det teoretiska forskningsområdet som det empiriska materialet. Genom att ständigt vara teori- och metodmedveten är mina förhoppningar att detta problem ska reduceras. Det måste dock poängteras att en kritisk diskursanalys är politisk och verkar för att identifiera ojämlika maktförhållanden i samhället.

Berglez skriver om att det är viktigt att hålla en balans mellan teori och språkanalys.⁶¹ Att hålla en balans mellan de två går ut på att de ideologikritiska resonemangen som analysen bygger på inte ska ta överhanden. Då riskerar innehållet i det empiriska materialet att enbart bekräfta de

⁶¹ Berglez (2010) s 285

ideologikritiska resonemangen. Skulle en ren språkanalys ta överhanden går det inte att kalla det för en kritisk diskursanalys, koppling måste göras till den större sociala kontexten.⁶²

⁶² Berglez (2010) s 285

6. Resultat och analys

I det här kapitlet presenteras studiens resultat och analys. Först följer analys av tidningsartiklarna var för sig. Därefter analyseras tidningsartiklarnas gemensamma sociokulturella kontext.

6.1. Analys av det empiriska materialet

I det första steget har jag undersökt varje tidningsartikel var för sig i kronologisk ordning. Detta för att ge en överskådlig bild över hur debatten har sett ut i Dagens Nyheter. Jag har analyserat varje tidningsartikel utifrån det schema som introducerats i metodkapitlet. För tydlighetens skull ger jag en kort repetition: 1) analys på makronivå (tematisk och schematisk struktur), 2) analys på mikronivå (koherens, frånvarande information och närvarande implikationer samt lexikal stil) och slutligen 3) sociokulturell kontextualisering.

6.1.1 "Dags att avskaffa kravet på sterilisering vid könsbyte"

Den första tidningsartikeln är publicerad den 18 februari och är en debattartikel med rubriken "Dags att avskaffa kravet på sterilisering vid könsbyte". Den är undertecknad Göran Hägglund, partiledare för Kristdemokraterna, Maria Larsson, första vice ordförande för Kristdemokraterna, och David Vega, andra vice ordförande för Kristdemokraterna. I debattartikeln framgår det att Kristdemokraterna anser att steriliseringskravet bör avskaffas. Tidigare ställde sig Kristdemokraterna inte bakom en lagändring men de meddelar nu att de har betänkt frågan och nu bestämt sig.

Tematisk struktur: Huvudtemat för debattartikeln är Kristdemokraternas beslut att ställa sig positiva till ett avskaffande av sterilisering vid könsbyte. Detta framgår i rubriken och ingressen. Underteman är dels vilken situation barn kan sättas i om kravet slopas och dels att steriliseringskravet inte följer ledstjärnan för Kristdemokraterna vilket de nämner är människors lika värde. Dessa teman är dock inte avskilda från huvudtemat utan ingår för att förstärka Kristdemokraternas argumentation för varför de betänkt frågan en längre tid.

Schematisk struktur: Av ingressen framgår det att Kristdemokraterna menar att steriliseringsfrågan rör barn. Kristdemokraterna menar att den här typen av fråga "kräver noggrann eftertanke och analys". Huruvida transpersoner eller transsexuella skulle anses vara sämre lämpade som föräldrar framgår inte uttryckligen i debattartikeln men av deras skäl till att det tagit lång tid att ändra sig i frågan gör det inte helt orimligt att härleda att icke-heteronormativ familjebildning ses som problematisk. De nämner att lagar om föräldraförsäkringen och juridiskt föräldraskap skulle behöva anpassas om könsbyteslagen skrivs om. Avslutningsvis görs det tydligt att det är för barnens bästa

de tagit lång tid på sig att betänka steriliseringsfrågan: "Vi kommer att fortsätta försöka föra barnens talan i denna typ av frågor, även om vi i vissa kretsar uppfattas som bromsklossar."

Kristdemokraterna jämför två utredningar där de menar att den första, skriven 2007, pekade på att de "de flesta transsexuella" vill bli av med de könskörtlar som tillhör det oönskade könet och att steriliseringskravet skulle ersättas med ett kastreringskrav. Om den andra utredningen skriver Kristdemokraterna såhär:

"Den andra utredningen som Socialstyrelsen lade fram 2011, ansåg att steriliseringskravet helt kan slopas och att en person som byter kön bör erbjudas möjlighet att behålla sin reproduktiva förmåga. I praktiken skulle det innebära att det blir möjligt för en juridisk man som bytt kön att också bli mamma och att en juridisk kvinna kan bli pappa."

Utredningarna används för att visa att frågan är svårhanterlig och använder sig av en auktoritär källa som Socialstyrelsen, som uppenbarligen ändrat sig radikalt (från kastreringskrav till att slopa lagkravet helt). Kristdemokraterna nämner att de varit avvaktande i frågan då den rör barn och familjebildning.

Mikroanalys: Kristdemokraterna tar upp att i gruppen *transsexuella personer* lider många av psykisk ohälsa och att självmordsfrekvensen är hög. För att förklara varför det ser utså skriver de:

"De utsätts ofta för samhällets fördomar och de lever under stor risk att utsättas för kränkningar och våld. För många leder det till isolering och ensamhet."

Denna information är relevant för deras argumentation att steriliseringskravet strider mot alla människors lika värde. Det ges även utrymme att förklara i enkla drag den medicinska och juridiska processen som berör de personer som vill genomgå könskorrigering. Denna information är alltså nödvändig för att läsaren ska förstå den process som personer stöter på i kontakt med den könskorrigeringens vårdapparaten.

Ett exempel på närvarande implikationer är att tidigare regeringar nämns och anklagas för att inte ha tagit initiativ i frågan vilket de menar gör frågan om sterilisering av transpersoner och transsexuella "komplex". Detta hade debattartikeln kunnat utelämnas med tanke på att Kristdemokraterna (förutom Sverigedemokraterna) tagit längst tid på sig att ställa sig bakom en lagändring. Själva innehållet, och Kristdemokraternas argumentation för varför de svänger i frågan hade alltså inte nämnvärt påverkats om detta hade utelämnats.

För att beteckna kravet på avsaknad av reproduktionsförmåga används ordet sterilisering. I några av de följande debattartiklarna återfinns det mer negativt laddade ordet tvångssterilisering. Att

benämna det som sterilisering utan att nämna den tvingande faktorn kan bero på Kristdemokraternas avvaktande inställning i steriliseringsfrågan.

För att beteckna vilka som berörs av lagen används ord och begrepp som *transsexuella*, *transsexualism* och *transsexuella personer*. Lägg märke till skillnaden mellan *transperson* (hur jag har definierat begreppet) och *transsexuella personer*. Transperson fungerar i den här studien som ett paraplybegrepp för alla de könsöverskridande uttryck. Med transsexuella personer avser Kristdemokraterna alla personer som berörs av ts-vården och juridiskt könsbyte.

Sociokulturell kontextualisering: Vad gäller den större sociokulturella kontexten som texten är en del av är en familjediskurs närvarande. De påpekar på flera ställen att steriliseringsfrågan rör barn och deras rättigheter. Inte helt oväntat när en av Kristdemokraternas viktigaste frågor rör just familjepolitik.⁶³ Vidare skriver Kristdemokraterna i sin debattartikel:

“Transsexualism utmanar föreställningar om manligt och kvinnligt.”

Betyder detta att Kristdemokraterna anser att manligt och kvinnligt är sociala konstruktioner som inte är befästa i det biologiska könet? Kristdemokraterna skriver även, som jag nämnde i mikroanalysen, att en juridisk man kan bli mamma och en juridisk kvinna kan bli pappa om lagkravet slopas. Om lagkravet skulle tas bort skulle alltså könsbundna epitet, som mamma och pappa, luckras upp. Att *föreställningar* om manligt och kvinnligt *utmanas* av transsexualism delar också denna typ av konstruktivistiska syn på identitetsmarkörer.

6.1.2 ”Sent ska moralisten vakna”

Den andra artikeln är en ledare med rubriken ”Sent ska moralisten vakna” där DN skriver om Kristdemokraternas svängning i steriliseringsfrågan. Ledaren är publicerad den 20 februari 2012. Upprinnelsen för ledaren är alltså Kristdemokraternas debattartikel som har analyserats ovan.

Tematisk struktur: Huvudtemat är Kristdemokraternas beslut att ställa sig bakom en lagändring. Underteman är Kristdemokraternas ”politiska identitet” och Kristdemokraternas motiv att ställa sig positiva till en lagändring.

Schematisk struktur: I ledaren kritiseras Kristdemokraternas argument, att det är för barnens bästa, för att det tagit lång tid att betänka frågan. Istället menar DN att Kristdemokraterna står inför ett

⁶³ Kristdemokraterna skriver på deras hemsida: ”Den viktigaste gemenskapen är familjen. I denna lilla grupp får familjemedlemmarna möjlighet att möta kärlek, omtanke och förståelse, men också att ställas inför krav och ta ansvar” se <http://www.kristdemokraterna.se/VarPolitik/Ideologi>

dilemma, att värna om sina "kristna kärnväljare" eller att modernisera sin politik. I ingressen skriver DN:

"Kristdemokraternas beslut att slopa kravet på sterilisering vid könsbyte är senkommet men på alla sätt rimligt."

Att beslutet är senkommet beror alltså, enligt DN, inte på att steriliseringsfrågan rör barn i första hand utan handlar om Kristdemokraternas behov av att modernisera sin politik för att locka fler väljare. I ledaren nämns en Sifo-undersökning som visade på att partiet hamnade under fyra procentsspärren. Kristdemokraterna hade alltså inte valts in i riksdagen om de inte fått mer fyra procent av väljarrösterna. DN skriver att steriliseringsfrågan för Kristdemokraterna handlar om:

"en noggrann avvägning mellan KD:s kristna kärnväljare och nödvändigheten för ett riksdagsparti att gå någorlunda i takt med tiden."

De aktörer som nämns men som inte ges utrymme att tala i ledaren är:

Tuve Skånberg, riksdagsman (kritiserar Kristdemokraternas beslut)

Göran Hägglund, partiledare för Kristdemokraterna (en av de som undertecknade den tidigare debattartikeln)

Mats Odell (nämns bara som Göran Hägglunds tidigare utmanare om partiledarposten)

Att ingen av dem får komma till tals i ledaren kan bero på att det just är en ledare och ingen rapporterande nyhetsartikel. Däremot används aktörerna för att påvisa den splittring de menar pågår inom Kristdemokraterna gällande steriliseringsfrågan.

Mikroanalys: I ledaren används *tvångssterilisering* i kontrast till Kristdemokraterna som använder *sterilisering*. Det mer negativa sättet att benämna lagkravet kan ha sin förklaring i att DN ställer sig bakom en lagändring och vill uttrycka sin aversion mot vad lagen innebär.

Dagens Nyheter använder inte begrepp som transperson eller transsexuell i ledaren utan skriver istället att steriliseringskravet gäller *vid könsbyte*. Om de avser det juridiska eller medicinska (nedre könskorrigerande operation) könsbytet framgår inte utan läsaren förväntas själv förstå när steriliseringskravet ställs. En textuell lucka där läsaren alltså förväntas fylla i informationen.

Sociokulturell kontextualisering: I det stora hela är det Kristdemokraternas "balansgång" mellan att inta en mer liberal politisk ideologi eller att hålla kvar vid värdekonservatism som texten handlar om. Det är alltså fråga om en politisk diskurs där steriliseringsfrågan tas upp som den potentiella fråga som skulle kunna splittra både Kristdemokraterna och Alliansen. DN menar på att

Kristdemokraterna till stor del har ställt sig bakom en lagändring just för att följa med i tiden och inte förlora fler väljare.

6.1.3 ”Svenska kyrkan måste sluta stödja tvångssteriliseringarna”

Den tredje tidningsartikeln är en debattartikel med rubriken "Svenska kyrkan måste sluta stödja tvångssteriliseringarna" som är en replik på Kristdemokraternas debattartikel. Den är skriven av Ulf Bjereld och Eva-Lena Gustavsson som är förbundsstyrelseledamöter i Socialdemokrater för Tro och Solidaritet. Debattartikeln publicerades den 21 februari 2012.

Tematisk struktur: Det huvudsakliga temat för debattartikeln är kritik riktad mot Svenska Kyrkans inställning till steriliseringsfrågan. Underteman är Kristdemokraternas svängning som resulterat i att majoriteten av riksdagspartierna ställer sig bakom en lagändring och att lagkravet är inhumant.

Schematisk struktur: I debattartikeln kritiseras Svenska Kyrkan för att inte ta tag i frågan. Det hänvisas till den statliga offentliga utredningen "Ändrad könstillhörighet" från 2007 (SOU 2007:16). I den berättar de att Svenska Kyrkan inte hade "invändningar mot kravet på sterilisering vid könsbyte" och att det i den statliga offentliga utredningen nämns att nya (köns-)roller skulle leda till förvirring hos mor- och farföräldrar och att barn riskerar att traumatiseras. Ärkebiskop Anders Wejryd ska ha undertecknat detta enligt Ulf Bjereld och Eva-Lena Gustavsson. Bjereld och Gustavsson skriver:

”Det finns inga belägg för att barn till transsexuella personer skulle fara illa.”

De ställer sig alltså positiva till att slopa lagkravet och att transsexuella personer inte alls skulle vara sämre lämpade som föräldrar än andra. Det slås fast att transsexuella är en utsatt grupp och att Socialdemokrater för Tro och Solidaritet bekämpar ojämlikheter gällande kön och sexualitet. De fortsätter med att nämna att barn ska ha samma möjligheter att utvecklas oavsett vilken situation föräldrarna befinner sig i.

Mikroanalys: Texten är en kortare replik och fokuserar mest på att Svenska Kyrkan inte tagit ett tydligt avstånd gällande steriliseringskravet. Det ges inget större utrymme för att problematisera eller utveckla de ställningstaganden som görs i debattartikeln. Ett exempel är att transsexuella nämns som en grupp människor som är utsatta i samhället och läsaren förväntas att antingen hänga med i debatten eller förstå på vilket sätt de är utsatta förutom att steriliseringskravet i sig är inhumant.

Ordval som sterilisering och *tvångssterilisering* används för att benämna lagkravet medan alternativen som kastrering eller avsaknad av reproduktionsförmåga inte används, vilket också gäller för hela det empiriska materialet. Till detta kommer jag att återkomma. Vad gäller ordvalen

för att beteckna de personer som berörs av lagkravet används både *transsexuella* och *transsexuella personer*.

Sociokulturell kontextualisering: Barn nämns, som jag skriver ovan i den schematiska strukturen, vilket sätter fokus på att steriliseringsfrågan är en fråga om familj och föräldraskap. En diskurs som återfinns i Kristdemokraternas debattartikel som analyserats ovan. Däremot ses inte transsexuella personer som problematiska föräldrar vilket går att härleda ur Kristdemokraternas debattartikel. Jag kommer att återkomma till detta i det andra steget i analysen där hela mediediskursen analyseras.

6.1.4 ”Jag har själv ändrat åsikt om steriliseringarna”

Den fjärde tidningsartikeln är skriven av Anders Wejryd, Svenska Kyrkans ärkebiskop. Det är en debattartikel med rubriken ”Jag har själv ändrat åsikt om steriliseringarna” och är en replik på Ulf Bjereld och Eva-Lena Gustavssons debattartikel. Debattartikeln publicerades den 22 februari 2012.

Tematisk struktur: Huvudtemat är att Wejryd har ändrat åsikt gällande steriliseringskravet. Följande underteman är att Svenska Kyrkan inte ska ses som ett parti och att de remisser som skickats in till offentliga utredningar kan idag anses omoderna, såväl av Svenska Kyrkan som av samhället.

Schematisk struktur: I ingressen nämns, vilket återkommer senare i brödtexten, att för fem år sedan var det en majoritet i kyrkostyrelsen som ville ha kvar steriliseringskravet.

Wejryd skriver:

”Det är Gud som är evig, inte kyrkliga åsikter”

Wejryd menar på att Svenska Kyrkan gett remisser till tidigare statliga offentliga utredningar som hade skrivits annorlunda idag. Han menar på att Svenska Kyrkans åsikter inte är

Mikroanalys: Vad gäller ordval för att beteckna lagkravet används *steriliseringarna* i rubriken men i ingressen återfinns *tvångssteriliseringar*. Inga begrepp används för att beskriva transpersoner och transsexuella. Däremot används vid *könsbyte* för att förklara vilka som berörs av (tvångs-)steriliseringarna.

Sociokulturell kontextualisering: Texten tar inte upp steriliseringsfrågan i lika stor utsträckning som de övriga debattartiklarna utan är mer ett försvarstal till den tidigare debattartikeln som kritiserat Svenska Kyrkans remiss till en statlig offentlig utredning från 2007. I repliken framgår det att Svenska Kyrkan inte är främmande för att ändra åsikt. Wejryd själv säger sig ha ändrat åsikt gällande lagkravet vilket pekar på att ju större kunskap av vad steriliseringskravet har för inverkan

på människors liv kan leda till att ställa sig bakom en lagändring eller att till och med riva upp lagen.

6.1.5 ”En man som bytt kön till kvinna ska inte kunna bli far”

Den femte tidningsartikeln är en debattartikel skriven av Marc Bygdeman, professor emeritus vid Kvinnoklinken, Karolinska sjukhuset, och publicerades den 31 mars 2012. Debattartikeln har rubriken ”En man som bytt kön till kvinna ska inte kunna bli far”.

Tematisk struktur: Huvudtemat för Bygdemans debattartikel är hans krav på att Socialstyrelsen måste tydliggöra vilka regler som ska gälla för transsexuellas möjlighet att få frysa ner ägg eller spermier. Detta följs av underteman som vad juridiskt könsbyte kan ha för konsekvenser för samhället och en efterlysning av en bredare debatt.

Schematisk struktur: Av ingressen framgår det att det behövs ett klargörande från Socialstyrelsens sida angående steriliseringsfrågan. Alltså om transpersoner/transsexuella (Bygdeman använder begreppet "transsexuella personer") bör få frysa ner spermier/ägg innan steriliseringen och på så vis göra det möjligt för den som bytt kön att bli föräldrar.

I debattartikeln skriver Bygdeman om könskorrikeringsprocessen och tar vidare upp de att om lagkravet slopas kommer transexuella att få möjlighet att kunna bli biologiska föräldrar efter att ha bytt juridisk könstillhörighet. Han menar på att det inte är rimligt och att det inte bör vara en fri rättighet att få frysa ner spermier eller äggceller.

Bygdeman skriver att han själv träffat och opererat transsexuella personer. Han menar på att han kan förstå att transsexuella kan finna det önskvärt att leva i det upplevda könet utan att först genomgå en könskorrikerande operation. Däremot pekar han på att det behövs en acceptans från en stor del av allmänheten och att Socialstyrelsen bör tydliggöra vilka regler som ska gälla (om lagkravet slopas).

Mikroanalys: I debattartikeln används *sterilisering* för att benämna lagkravet. Bygdeman menar att i och med att en könskorrikerande behandling (en nedre operation) leder till att personen per automatik blir steril då könskörtlar tas bort och att lagkravet på så sätt är meningslöst. Däremot visas ingen hänsyn till de personer som inte önskar att genomgå en nedre operation men som önskar att byta juridiskt kön.

Bygdeman använder *transsexuella personer* för att benämna de personer som berörs av lagkravet och könskorrikerande behandling. Personnummer tas upp som det som huvudsakligen avgör en persons könstillhörighet:

”Har man ett kvinnligt personnummer är man en kvinna. Med ett manligt personnummer är samma person en man.”

Sociokulturell kontextualisering: Debattartikeln innehåller flera argument emot att slopa kravet och öppna upp för den som vill byta juridiskt kön att kunna bli biologisk förälder, vare sig det handlar om nedfrysning av äggceller/spermier eller att få behålla sin reproduktiva förmåga. Att transpersoner och transsexuella skulle få frysa ned könsceller anser Bygdeman vara orimligt.

Bygdeman skriver:

”Det finns också en social aspekt. Det finns flera aktiviteter, till exempel badinrättningar, som är uppdelade efter kön. Eftersom könstillhörighet endast bestäms av personnummer kan en man utan kirurgisk korrigering men med kvinnligt personnummer begära att få tillträde till den kvinnliga avdelningen. Är det önskvärt?”

En transkvinna med penis kan på så sätt alltså få vistas i kvinnors omklädningsrum menar Bygdeman. Att badinrättningar överhuvudtaget är uppdelade efter kön problematiserar inte Bygdeman som anser att det skulle vara ett problem om kvinnor med penis skulle vistas i omklädningsrum, som i hans mening alltså enbart skulle vara avsedda för kvinnor med vagina.

6.1.6 ”Onödigt och okänsligt att dröja med att avskaffa tvångssteriliseringarna”

Den sjätte tidningsartikeln är en debattartikel skriven av representanter från RFSL (Ulrika Westerlund, förbundsordförande), RFSU (Kristina Ljungros, förbundsordförande) och KIM (Immanuel Brändemo, vide ordförande) ”Onödigt och okänsligt att dröja med att avskaffa tvångssteriliseringarna” som publicerades den tredje april 2012. Det är en replik på Marc Bygdemans debattartikel.

Tematisk struktur: Huvudtemat för debattartikeln är lagändringsförslaget. Underteman är kritik mot Bygdemans debattartikel och kritik mot att lagändringen kan komma att träda i kraft först i juli nästa år.

Schematisk struktur: Av ingressen framgår det att Westerlund, Ljungros och Brändemo vill se en lagändring redan i år istället för att utredas i ytterligare ett år. Det önskas också att transpersoner ska bemötas som andra patienter och få behålla möjligheten att få biologiska barn.

Den debatt som Bygdeman eftersöker i sin menar Westerlund, Ljungros och Brändemo startade redan år 2007 då en statlig utredning lade som förslag att den som genomgått en könskorrigering ska få frysa ned könsceller. Det klargörs att Socialstyrelsen, i en rapport, år 2010 också ansåg att transpersoner och transsexuella ska erbjudas möjlighet att frysa ned könsceller innan

könskorrigering behandling. Dessutom, i samma rapport, ansåg Socialstyrelsen att steriliseringskravet skulle slopas.

Det riktas kritik mot möjligheten att lagändringen inte kommer att träda i kraft först år 2013. De menar att frågan diskuterats länge nog och nu när en stor majoritet vill slopa lagkravet bör det genomföras så snart som möjligt. Detta med argumentet att mänskliga rättigheter bör gå före ”administrativa utmaningar”.

Mikroanalys: I debattartikeln används både *tvångssterilisering* och *sterilisering* för att beteckna kravet på avsaknad av reproduktionsförmåga. *Transpersoner* används för att beteckna de personer som berörs av lagkravet och könskorrigering behandling.

Sociokulturell kontextualisering: Debattartikeln är skriven av representanter för organisationer som arbetar aktivt för en lagändring. De ställer sig bakom att slopa lagkravet helt.

”De flesta tycker nog det är självklart, unga människor utan barn ska inte ovanpå oron för sin sjukdom dessutom behöva inställa sig på en framtid helt utan möjlighet att skaffa biologiska barn.”

De skriver ”sin sjukdom” och på så sätt kan det befästa tanken på att transsexualism är ett medicinskt tillstånd som går att bota. Att skaffa biologiska barn, eller åtminstone möjligheten till att skaffa biologiska barn, antas vara något de flesta i samhället vill unna varandra. Det anses alltså vara en mänsklig rättighet att kunna få egna biologiska barn. Likt tidigare debattartiklar anses steriliseringskravet i stort vara en fråga om familjebildning.

6.1.7 ”En transsexuell person har samma rättigheter som alla andra i samhället”

Den sjunde och sista tidningsartikeln är en debattartikel skriven av Gunnar Krantz som svarar på Marc Bygdemans. Rubriken lyder ”En transsexuell person har samma rättigheter som alla andra i samhället”. Den publicerades den fjärde april 2012.

Tematisk struktur: Huvudtemat för debattartikeln är transsexuellas rättigheter. Det följs av underteman som steriliseringskrav och den könskorrigering vården.

Schematisk struktur: Av rubriken kan vi läsa ”En transsexuell person har samma rättigheter som alla andra i samhället” och skulle vi enbart läsa meningen utan att ha insikt i steriliseringsfrågan går det att göra tolkningen att *transsexuella personer* (Krantz definition) redan har samma rättigheter som alla andra svenska medborgare. Detta stämmer inte med hänvisning till mitt bakgrundskapitel. Kanske är det en olycklig formulering och vad Krantz egentligen menar är att *transsexuella personer* ska ha samma rättigheter som alla andra svenska medborgare.

Krantz beskriver den könskorrigering processen och förklarar hur en könskorrigering operation går till. Krantz nämner två orsaker till varför han anser att lagen behöver ändras. För det första att han menar på att sterilisering av medborgare är motbjudande. Som andra anledning skriver han att det handlar om rätten att bli förälder.

Mikroanalys: Krantz använder *transsexuella personer* när han benämner personer som

Sociokulturell kontextualisering:

“Lika lite som en biologisk icke-transsexuell man skulle känna sig tillfreds med en livmoder och ett par äggstockar, lika lite önskar en transsexuell man (biologisk kvinna med manlig könsidentitet) att få behålla dessa organ.”

Här jämförs de mäns, som uppfyller de krav som den heterosexuella matrisen ställer för vad en man är (manligt kön, manlig könsupplevelse och heterosexuellt begär) kroppsuppfattning med transsexuella mäns kroppsuppfattning. Han gör alltså tolkningen att könsupplevelsen hos en transman känns exakt lika biologisk man.

Krantz skriver:

”Jag tycker det är synd att den här debatten kommit att handla mer om själva kirurgin än om rätten att bli förälder.”

Här görs det tydligt att han vill att debatten mer ska handla om föräldraskap än om att det är ett kirurgiskt ingrepp. I de tidigare tidningsartiklarna har det däremot, förutom Bygdemans debattartikel, handlat i huvudsak om just transpersoners och transsexuellas rättighet till att skaffa egna biologiska barn.

6.2 Helheten

I den här delen av resultat- och analyskapitlet har jag, efter att gått igenom tidningsartiklarna var för sig, undersökt vad de har gemensamt samt vad som skiljer dem åt gällande de olika teman som identifierats. Här diskuterar jag även den gemensamma diskursiva formation de alla tar del av. De teman som går att finna i tidningsartiklarna och som går att härleda utifrån syftet med studien är följande: 1) uppfattningar om kön, 2) frågor som rör familjebildning, 3) hur avsaknad av reproduktionsförmåga definieras och artikuleras samt 4) hur transpersoner och transsexualism definieras och artikuleras.

6.2.1 Binära kön

I tidningsartiklarna har jag identifierat en dominerande inställning av syn på kön. Flera av artiklarna är skrivna ur perspektivet att det bara finns två tänkbara kön och könsuttryck. En tendens är att generalisera transpersoner och transsexuella där den genomgående trenden i artiklarna är att förstå transsexualism som en önskan att bli en *riktig* man eller kvinna. Med riktig menar jag att kön, könsupplevelse och sexualitet följer den normativa linjen: manskropp, manlig könsupplevelse och heterosexuellt begär eller kvinnokropp, kvinnlig könsupplevelse och heterosexuellt begär. Ingen diskussion förs i tidningsartiklarna om att kroppar skulle kunna förstås bortom könsdikotomin. Begripliga kroppar och kön måste passa in i den binära köns kategoriseringen och följa vad Butler kallar koppling mellan kön, genus och begär.⁶⁴ De två juridiska och sociokulturella begripliga könen, man och kvinna, ifrågasätts inte i någon av tidningsartiklarna.

Den heterosexuella matrisen gör sig tydlig i framförallt Gunnar Krantz debattartikel där han menar på att transmän och transkvinnor vill avsäga sig sina reproduktiva organ. Transpersoner och transsexuella delas upp efter den binära köns kategoriseringen och blir på så sätt begripliga. Av de utredningar som Edenheim har analyserat framgår det att ”inter- och transsexuellas könstillhörighet definieras utifrån vilket kön de kan antas ha en sexuell relation med i framtiden”.⁶⁵

Detsamma gäller diskussionen om gravida män där kroppsliga funktioner förstås efter könsdikotomin. Detta leder in på en diskussion om föreställningar om familjebildning och vem som får skaffa barn.

6.2.2 Familjebildning - vem får skaffa barn?

Att steriliseringsfrågan berör familjepolitik och föreställningar om hur en familj ser ut är knappast svårt att förstå. Nästan varje tidningsartikel nämner antingen barns rättigheter eller människors rättighet att skaffa egna biologiska barn.

Gravida män utmanar onekligen heteronormativiteten och vad som anses vara manligt/kvinnligt och faderligt/moderligt. Framförallt i debattartikeln av Marc Bygdeman är detta tydligt. Han menar att en transman inte önskar att föda barn då detta anses vara en kvinnlig egenskap. I den heterosexuella matrisen finns en uppdelning av egenskaper som är manliga respektive kvinnliga och att föda barn tillhör det kvinnliga/moderliga. Bremer skriver att gravida män ”begår ett normbrott med potential att försätta det svenska samhället i kulturell förvirring”.⁶⁶ Denna kulturella förvirring kan förklaras med att det i samhället finns en bestämd uppfattning om hur en familj ska se ut. Heteronormativa föreställningar om vad som är faderligt och moderligt gör sig tillkänna i Bygdemans debattartikel. Detta återspeglas till viss del även i Gunnar Krantz debattartikel.

⁶⁴ Butler (2007) s 55-57

⁶⁵ Edenheim (2005) s 237

⁶⁶ Bremer (2011) s 212

Krantz skriver:

”Lika lite som en biologisk icke-transsexuell man skulle känna sig tillfreds med en livmoder och ett par äggstockar, lika lite önskar en transsexuell man (biologisk kvinna med manlig könsidentitet) att få behålla dessa organ.”

Det här är nog det tydligaste citatet där det antas att transpersoner och transsexuella vill förkasta könsspecifika kroppsdelar. Bremer skriver att ”[e]nligt ts-vårdens logiker ska människors kroppar entydigt materialiseras som det ena eller det andra könet”⁶⁷ och menar att om en transman eller transkvinna behåller vagina respektive penis så är de icke-linjära. De följer alltså inte den heterosexuella matrisens logik att kropp, könssupplevelse och sexualitet följer varandra på ett entydigt sätt.⁶⁸ Dessa organ som Krantz nämner är alltså nödvändiga för att bli gravid men han har fel i att en transman inte skulle önska att ha livmoder och äggstockar kvar när det finns exempel på transmän som blivit gravida.⁶⁹

Den hegemoniska heterosexualiteten sätter gränser för hur en familj ska se ut, en mamma och en pappa.⁷⁰ I mediediskursen kring steriliseringskravet är familjefrågan central i alla tidningsartiklar som undersökts. Kravet på avsaknad av reproduktionsförmåga kan ställa de som önskar att byta juridisk kön inför ett svårt dilemma. Ska önskan om att byta könstillhörighet gå före önskan om att skaffa egna biologiska barn eller tvärtom? Gravida män, som blivit en verklighet, har som Bremer nämner en tendens att skapa förvirring i samhället.⁷¹ Men kanske finns det en möjlighet till att detta kan leda till att tänja på gränsen mellan manligt och kvinnligt.

Här näst följer en analys av de begrepp och ordval som används i tidningsartiklarna för att beteckna kravet på avsaknad av reproduktionsförmåga.

6.2.3 (Tvångs-)sterilisering

Som jag nämnde i bakgrundskapitlet använder jag i den här studien både *steriliseringskrav* och *avsaknad av reproduktionsförmåga*. Detta för att i största möjliga mån förklara vad ingreppet betyder i verkligheten då användande av sterilisering, som kan vara reversibel, är missvisande. I tidningsartiklarna används inte *avsaknad av reproduktionsförmåga*. Istället används *sterilisering* och *tvångssterilisering*. Att benämna kravet som tvångssterilisering ger en negativ laddning, det

⁶⁷ Bremer (2011) s 217

⁶⁸ Se diskussioner om den heterosexuella matrisen hos Rosenberg (2002), Butler (2007) och Edenheim (2005)

⁶⁹ Se Inledning där jag nämner Thomas Beatie

⁷⁰ Jonsson Malm (2011) s 258

⁷¹ Bremer (2011) s 207-212

anses vara något tvingande. De som förespråkar en lagändring använder ofta tvångssterilisering i sina debattartiklar vilket också DN gör i sin ledare. De som anser att frågan behöver diskuteras ytterligare eller har en mer avvaktande inställning till steriliseringskravet använder *sterilisering*. Skillnaden ligger alltså i betoningen, det är slagkraftigare att benämna kravet som tvingande.

Ordvalen som gjorts i tidningsartiklarna följer vad Bremer skriver i det avslutande kapitlet i sin avhandling:

”Tillämpningen av kravet på avsaknad av reproduktionsförmåga omskrivs ofta som ett krav på sterilisering i den offentliga samtida debatten om lagen. Detta krav tillämpas däremot i praktiken som kastrering.”⁷²

Nu har jag diskuterat vilka ordval som används för att beteckna lagkravet. Inom debatten, och således även inom mediediskursen används ett flertal olika termer och begrepp för att definiera lagkravet. Detta gäller också ord och begrepp som används för att beteckna transpersoner och transsexuella i tidningsartiklarna.

6.2.4 Transpersoner, transexuella eller transsexuella personer?

I alla tidningsartiklar förutom Dagens Nyheters ledare och Anders Wejryds debattartikel används begreppet *transsexuella*. *Transpersoner* används i några tidningsartiklar. I ett par fall används *transexuella personer* vilket kan ses som ett försök att ringa in alla typer av könsöverskridande uttryck, ett paraplybegrepp helt enkelt. Däremot fungerar inte den definitionen inte alltid på det sättet. Problemet ligger i att det finns personer som inte kallar sig transexuella, eller för den delen inte heller alltid hamnar i den kategorin (intersexuella till exempel).⁷³

Ett problem vad gäller mediediskursen gällande steriliseringsfrågan är att intersexuella/intergender ofta glöms bort när transsexualism diskuteras. Detta kan ha som konsekvens att lagkravet enbart uppfattas av tidningsläsaren berör transsexuella och inte andra könsöverskridande uttryck. Att samtala om transpersoner, intersexuella eller queera ges inte lika stor eller inget utrymme av i mediediskursen om sterilisering än för och transsexuella.

⁷² Bremer (2011) s 220

⁷³ För en utförlig begreppsförklaring se ”Transsexualism vs. transpersoner” i Bremer (2011) s 17-20

7. Slutdiskussion

Syftet med studien var att undersöka mediediskursen kring transsexuella/transpersoner som uppstått i samband med steriliseringskravet och frågeställningarna löd:

Hur skildras transpersoner/transsexuella i Dagens Nyheter?

Hur beskrivs steriliseringskravet i Dagens Nyheter?

Hur artikuleras begrepp som (tvångs-)sterilisering, transperson och transsexualism i Dagens Nyheter?

Har jag då besvarat mina frågeställningar och uppfyllt syftet? Här går jag igenom, fråga för fråga, de övergripande resultat som analysen har gett. Avslutningsvis diskuterar jag studiens styrkor och brister samt mina reflektioner kring vad framtida forskning inom området bör belysa.

Hur skildras transpersoner/transsexuella i Dagens Nyheter?

Könsdikotomin kritiserades inte i tidningsartiklarna utan transpersoner och transsexuella förstås primärt efter den binära köns kategoriseringen. Än om större utsträckning hos de som har en mer avvaktande inställning till att lagkravet ska slopas. Men även bland de lagkritiska debattörerna går det att härleda ett binärt tänkande kring kön. Den heterosexuella matrisen är på så sätt närvarande i mediediskursen om sterilisering av transpersoner och transsexuella. Transpersoner och transsexuella förväntas att välja det kön de upplever sig tillhöra.

Vad gäller kön och kropp diskuteras de ur en medicinsk diskurs i en av artiklarna. Vagina förväntas vara önskvärt av de personer som vill byta till det juridiska könet *kvinna* och penis förväntas i sin tur vara önskvärt av de personer som vill byta till det juridiska könet *man*. Detta gäller dock inte de debattartiklar som är skrivna av lagkritiska aktörer, framförallt RFSL, RFSU och KIM där det inte nämns explicit.

I mediediskursen sätts däremot ett större fokus på rätten att skaffa barn och transpersoner/transsexuella som föräldrar. Jag gick in med förväntningen att det i mediediskursen kring transpersoner och transsexuella skulle innehålla en större diskussion om kropp och kön. Men i arbetet med empirin blev jag varse om att familjefrågor i stor grad diskuteras när steriliseringskravet nämns. Det skulle kunna bero på att politiska frågor som rör barn ofta upprör och skapar känslor vilket gör att kroppar hamnar mer i periferin.

Hur beskrivs steriliseringskravet i Dagens Nyheter?

Att steriliseringsfrågan berör familjefrågor är det lätt att dra en slutsats om. Steriliseringskravet kritiserar för att vara inhumant och begränsa en specifik grupps möjlighet att skaffa egna biologiska barn. Det tydligaste motståndet till att slopa lagkravet återfinns i en debattartikel, den av Marc

Bygdeman. I Bygdemans debattartikel efterfrågar han att debatten bör breddas. Gunnar Krantz håller med i sin debattartikel att frågan bör rikta fokus bort från kirurgi till att handla mer om rätten att skaffa barn. Men har inte debatten faktiskt handlat mer om familjefrågor än om kirurgiska ingrepp?

Ingen nämner problematiken med att benämna lagkravet som krav på sterilisering när det i själva verket handlar om kastrering (borttagning av könskörtlar) vilket betyder att ingreppet inte kan ge fertiliteten tillbaka. Att sterilisera/kastrera medborgare kan jag inte annat än tolka som biopolitik där staten och lagen bestämmer över människors kroppar och vilka som får reproducera sig.

Hur artikuleras begrepp som (tvångs-)sterilisering, transperson och transsexualism i Dagens Nyheter?

De ordval som förekommer är av de lagkritiska *tvångssterilisering* medan de mer avvaktande använder *sterilisering*. Ingen använder det mer korrekta begreppet *kastrering* eller alternativet *avsaknad av reproduktionsförmåga*. För det är vad ingreppet går ut på. Att tillintetgöra reproduktionsförmågan hos en tydligt utpekad grupp människor. Som jag nämnde tidigare kan en sterilisering vara reversibel vilket lagkravet inte tillåter. På så sätt är ingreppet en kastrering.

I flera av artiklarna används *transsexuella personer* vilket kan ses som ett försök att rama in alla de identitetsmarkörer som kan tänkas användas av de personer som berörs av lagkravet och ts-vården. Intersexualism har överhuvudtaget inte tagits upp i någon av tidningsartiklarna vilket osynliggör en grupp människor som i allra yttersta grad berörs av lagkravet.

Den här studiens resultat bör huvudsakligen ses som en undersökning av ett utdrag av mediedebatten om sterilisering av transpersoner och transsexuella. Resultaten är inte generaliserbara, vilket inte är syftet med en kvalitativ undersökning.

Då flera av artiklarna som undersökts i studien är debattartiklar hade en retorisk analys varit till stor fördel. Då går det att analysera vilka argument och resonemang som förs i texterna och hur olika aktörer försöker påverka människors uppfattning och ställningstaganden i olika frågor. En komparativ studie hade också varit ett alternativ för att se hur debatten skiljer sig mellan olika tidningar.

För framtida forskning vill jag lyfta fram just de övriga queera könsuttryck och hur medier hanterar dessa identitetsmarkörer och sexualiteter. Nya pronomen, som hen, är också en orsak till en ökad debatt om andra möjligheter än att enbart uppfatta kön binärt vilket kan ge inspiration till undersökningar.

Avslutningsvis vill jag ställa några tänkvärda frågor. Vad händer när queera perspektiv på kön blir allmängiltiga och vi förkastar den heterosexuella matrisen? Kommer då transsexualism överhuvudtaget vara relevant att tala om och vilka nya maktstrukturer skulle träda i kraft?

8. Referenser

Tryckta källor

- Ambjörnsson, Fanny (2006) *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur
- Berglez, Peter (2000) "Kritisk diskursanalys" i Ekström, Mats och Larsson, Larsåke (red.) *Metoder i kommunikationsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Bremer, Signe (2011) *Kroppslinjer. Kön, transsexualism och kropp i berättelser om könskorrigering*. Göteborg: Makadam
- Butler, Judith (2006) *Genus ogjort. Kropp, begär och möjlig existens. (Undoing Gender. 2004)* översättning: Lindeqvist, Karin. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag
- Butler, Judith (2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion. (Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. 1990,1999)* översättning: Almqvist, Suzanne. Göteborg: Daidalos
- Edenheim, Sara (2005) *Begärets lagar. Moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*. Stockholm: Symposion
- Fairclough, Norman, Mulderrig, Jane & Wodak, Ruth (2011) "Critical Discourse Analysis" i Van Dijk, Teun A. (red.) *Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage
- Jonsson Malm, Carolina (2011) *Att plantera ett barn. Internationella adoptioner och assisterad befruktning i svensk reproduktionspolitik*. Lund: Media-tryck
- Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas
- Van Dijk, Teun A. (2008) *Discourse and Power*. Houndsmills: Palgrave Macmillan
- Van Dijk, Teun A. (2011) "Introduction: The Study of Discourse" & "Discourse and Ideology" i Van Dijk, Teun A. *Discourse Studies. A Multidisciplinary Introduction*. London: Sage
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Lousie (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Otrycka källor

<http://www.kristdemokraterna.se/VarPolitik/Ideologi>

Analysmaterial

Artikel 1

<http://www.dn.se/debatt/dags-att-avskaffa-kravet-pa-sterilisering-vid-konsbyte>

Artikel 2

<http://www.dn.se/ledare/huvudledare/sent-ska-moralisten-vakna>

Artikel 3

<http://www.dn.se/debatt/svenska-kyrkan-maste-sluta-stodja-tvangssteriliseringarna>

Artikel 4

<http://www.dn.se/debatt/jag-har-sjalv-andrat-asikt-om-steriliseringarna>

Artikel 5

<http://www.dn.se/debatt/en-man-som-bytt-kon-till-kvinna-ska-inte-kunna-bli-far>

Artikel 6

<http://www.dn.se/debatt/onodigt-och-okansligt-att-droja-med-att-avskaffa-tvangssteriliseringarna>

Artikel 7

<http://www.dn.se/debatt/en-transsexuell-person-har-samma-rattigheter-som-alla-andra-i-samhallet>